

INVENTARE DE CARTE ROMÂNESCĂ VECHĂ DIN PROTOPOPIATUL BEIUȘULUI LA 1942

Constantin MĂLINAȘ

Umblând mai demult prin dosarele cu documente de la Arhivele Statului din Oradea, pentru a mai dobândi informații despre soarta bibliotecii liceale de la Beiuș, am dat peste un serial de circulare și răspunsuri parohiale, privind înzestrarea bisericilor din Protopopiatul ortodox român al Beiușului cu carte românească și manuscrise, de la cele mai vechi și până la anul 1866. Considerând că interesează fenomenul atât de important și de caracteristic al circulației bibliografiei românești vechi, reproducem în continuare aceste documente, sau rezumatul răspunsurilor, din care rezultă o oglindă semnificativă a subiectului, comparativ cu multul, care a fost, și puținul, ce s-a mai păstrat până în zilele noastre.

EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ORADEA-BEIUȘ

NR. 3321/1942

PREA CUCERNICE PĂRINTE

Transpunem în copia anexată adresa Consiliului Central Bisericesc Nr. 3420/1942, referitoare la îngrijirea și păstrarea vechilor manuscrise și cărți bisericești scrise și tipărite înainte de anul 1866.

Oficiile parohiale vor fi invitate ca până la data de 1 Octombrie 1942 să înainteze inventarele manuscriselor și vechilor tipărituri, după cum și conspectul tuturor manuscriselor și tipăriturilor în câte trei exemplare, împreună cu copiile anexe pe lângă conspect.

BEIUȘ, la 24 August 1942.

EPISCOP

† Nicolae [Popovici]

Consilier eparhial

L.S.

D. Goga

Notă: Urmează în anexă copia adresei citate, pe care o dăm și noi în continuare:

Onor

**OFICIULUI PROTOPOPESC ORTODOX ROMÂN
Beiuș**

Prea Sfințite!

Considerând că până și cele mai umile bisericuțe ascunse prin văi adânci, sau în creier de munte, de multe ori posed adevărate comori culturale religioase și de artă, fără ca organele locale să-și dea seama de valoarea lor, lăsându-le să se ferfenițeze fără rost printre

cărțile de strană, sau să mucegăiască prin câte un dulap, ori pe câte o poliță dosită, la care nu mai umblă nimeni, sau chiar să se arunce prin podul bisericii, a școalei confesionale, sau a caselor parohiale; ba suntem informați că adeseori diverși „**intelectuali**”, cunoscători ai valorii lor, le ridică fără autorizația cuiva, dând uneori în schimb câte „**o carte nouă**”, departe de valoarea celei vechi, pierzându-se astfel fără urmă, prin biblioteci particulare, sau apucând chiar drumul peste graniță, spre a face podoaba unor muzee străine; și considerând că toate acestea constituiesc o comoară în primul rând bisericească și apoi națională, care trebuie pusă la adăpost, inventariată și eventual studiată, avem onoarea a Vă ruga să binevoiți a dispune ca:

1. TOATE MANUSCRISELE, indiferent în ce limbă și cu ce litere sunt scrise, **TOATE CĂRȚILE TIPĂRITE** în orice tipografie înainte de anul 1866, orice manuscris litografiat, ca și orice operă de artă, aflătoare în orice stare în biblioteci sau în muzee eparhiale, școlare, protopopești, sau în biserici, biblioteci, muzee, arhive parohiale să nu mai fie înstrăinate și nici împrumutate fără autorizație specială de la Eparhie, iar când se pun la dispoziție pentru studiu, să fie supravegheate de aproape, pentru a se evita furtul (total sau parțial). Cele cari nu se mai întrebuințează la serviciul divin să fie puse în arhiva parohială. Și toate, oriunde s-ar afla, să fie inventariate cu o descriere amănunțită a stării în care se găsesc, **făcându-se parohul și protopopul răspunzător materialicește și disciplinar pentru ele, până când cunoscându-se numărul și situația lor, se vor putea lua măsuri de centralizare la locuri potrivite.**

2. Să se facă imediat **CONSPECTUL** tuturor acestor manuscrise și tipărituri, în trei exemplare, dintre care unul se va păstra la protopopiat, altul la eparhie și al treilea ni se va trimite nouă. La exemplarul, care ni se trimite, să se anexeze copii de [pe] pagina cu titlul cărții, dacă o mai are. Copia să se facă întocmai, fie cu cirile, fie cu latine, numai citeț, păstrând până și aranjarea cuvintelor în rânduri fără prescurtări cari n-ar exista în original și copiindu-se cu deosebită grijă anul scierii, sau tipăririi.

Ni se va arăta dacă au fost studiate de cineva și unde se pot afla informații despre aceasta, iar dacă au fost evaluate de cineva, de cine? și la ce preț?

Din toate conspectele și copiile dorim să întocmim la centru un dosar sistematizat, pe baza căruia să se poată face un studiu de orientare asupra mărimii și valorii acestei însemnate comori bisericești naționale.

Primiți, Vă rugăm, Prea Sfințite, asigurarea deosebitei noastre considerațiuni.

Din încredințarea I. P. S. Patriarh: Consilier Referent ss. **Gh. MAIOR.**

L.S.

Secretar ss. indescifrabil

Conform cu Originalul
Secretariatul Ep. Ort. Rom. din Oradea.

Beiuș, 23. VIII. 1942

Secretarul Episcopiei

[indescifrabil]

Arhivele Naționale. Direcția Bihor, Oradea. FOND Protopopiatul Ortodox Beiuș,
Dosar 235, f. 15-16.

II

EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ ORADEA-BEIUȘ

CONSILIUL EPARHIAL

Nr. 3816/1942

Beiuș, la 1 octombrie 1942

PREA CUCERNICE PĂRINTE,

Ești invitat pentru a doua oară, ca în termen de 8 zile, adică până la 8 octombrie 1942, să Ne înaintezi raportul despre executarea Ordinului Nr. 3321/1942, despre vechile

cărți și manuscrise bisericești, cu inventarele, conspectele și copiile cerute în câte 3 exemplare, fiind cerute de Consiliul Central Bisericesc.

La redactarea rapoartelor pentru Consiliul Central Bisericesc ești invitat să observi punct cu punct ceea ce s-a cerut.

EPISCOP

† **Nicolae [Popovici]**

L.S.

Consilier eparhial

D. Goga

Arhivele Naționale. Direcția Bihor, Oradea. FOND Protopopiatul Ortodox Beiuș, Dosar 235, f. 17.

* * *

Urmare a acestei reveniri, pe care Protopopiatul Ortodox Român din Beiuș o primește și o transmite mai departe cu Ordinul său nr. 549/1942 către oficiile parohiale, așezăm răspunsurile primite de la preoți, unele antedatate, primul sosit fiind chiar în data de 1 octombrie, de la Sânmărtin de Beiuș. Dintr-un tabel sinoptic al localităților, care urmează la fila 20 din dosarul cercetat, semnat de **Protopopul Petru E. Papp**, rezultă că până la 2 octombrie 1942 s-au primit răspunsuri din 24 de oficii parohiale. Tot acolo se mai află însemnarea diagonală de mână: „**Cărțile au fost studiate de Dr. Gh. Ciuhandu, Arad, Petru E. Papp protopop, și Titus L. Roșu, sau în parte de Prof. Ștefan Lușșă. N-au fost evaluate de nimeni.**”

În sinteză, răspunsurile consemnează următoarele:

BEIUȘ (Răspuns din 1 oct.1942, Dosar 235, fila 18)

Evanghelie , ed. Șaguna	Sibiu	1859
Apostol , ed. Șaguna	Sibiu	1851
Euhologhion	Blaj	1774 (sau 1784)
Strastnic	Blaj	1861

BEIUȘ (Dosar 235, f. 21)

Evanghelie	1723
Euhologhion	1849
Apostol	1851 [Sibiu]
Octoih	1865
Mineie I-XII	1853 (3) – 54 (3) – 55 (3) – 56 (3)

Mai sunt și altele, dar rupte, nu au început.

BEIUȘELE (19 și 30 sep. 1942, Dosar 235, f. 22-25).

Evanghelie	Șaguna	1859
Liturghii	Sibiu	1835
Molitvenic	Sibiu	1849
Euhologhion	Târgoviște	1715
Chiriadromian	Bălgrad	1699
Octoih bogat	Buda	1826
Penticostar (ed.2)	Blaj	1808
Triod (ed.3) Bob		1813
Strajnic	Blaj	1863
Antologhion	Râmnic	1752, adică înflorirea cuvintelor. Editat de Ep. Grigorie și tipărit de Constantin Popa Atanasie. Manuscrise nu au.

BELEJENI (R. 28 sep. 1942, Dosar 235, f. 57)

Evanghelie	Blaj	1765
Liturghii	Blaj	1806
Catavasier	Sibiu	1803
Cazanii	Râmnic	7256 (1778?)
Triodion	Blaj	1803
Penticostarion	Blaj	1808
Minologhion	Blaj	1781
Apostol	Blaj	1767
Octoic	Blaj	1792
Euhologhion	Sibiu	1849
Strastnic , fără prefață.		
Noul Testament , fără prefață.		

BUDUREASA (R. 10 oct. 1942, Dosar 235, f. 69-80)

Liturghie	Sibiu	1798
Evanghelie	București	1742
Strastnic	Blaj	1773
Octoih	Blaj	1742
Apostolier	Buzău	1743
Triodion	Blaj	1771
Penticostar	Râmnic	1743
Antologhion	Râmnic	1753
Antologhion	Râmnic	1752
Chiriadromion	Bălgrad	1699
Apostolier	Sibiu	1851.

Preotul a transcris efectiv toate paginile de titlu.

BURDA (R. 30 sep. 1942, Dosar 235, f. 66-68)

Evanghelie	București	1723
Liturghii	Râmnic	7276
Apostol	7251 [Buzău 1743]	
Euhologhion	Blaj	1784
Chiriadromion	Bălgrad	1699
Penticostar	Blaj	1768
Octoic Paraclitiki	Râmnic	1760
Antologhion	Râmnic	1752
Triodion	Sibiu	1860

CĂBEȘTI

La f. 64 apare în dosar adresa însoțitoare a conspectului, care însă nu se mai află în acel loc.

CRESUIA (R. 4 oct. 1942, Dosar 235, f. 62)

Penticostar	București	7206 [1698?]
Apostol	Blaj	1767
Octoih bogat		[1826]
Cazanie		
Triodion		
Minei		
Molitvelnic	București	1722
Strastnic	Blaj	1783

CURĂȚELE (R. 28 sep. 1942, Dosar 235, f. 60-61)**Triodion****Apostol****Penticostar****Strastnic****Antologhion****Chiriacodromion** [Bălgrad] [1699]**Cartea evangheliilor** [Sibiu] [1859]**Octioh și Catavasier** [Buda] [1826]**DRĂGĂNEȘTI** (R. 26 sep. 1942, Dosar 235, f. 34, preot Gh. Gavra)**Evanghelie** București 1723**Evanghelie** Sibiu 1859**Sf. Liturghii** **Sibiu** **1807****Penticostariu** Sibiu 1805**Triodion** Blaj 1771**Strastnic** Blaj 1753**Octoic** Blaj 1760**Apostol**, de Lavrentie de la Hurezu. Fără foile de titlu.**Octoic**, fără prefață.**Antologhion**, fără prefață.**Cazanii**, prima parte, fără prefață.**FENERIȘ** (R. 15 sep. 1942, Dosar 235, f. 33)**Evanghelie** București 1742**Apostol** Buzău 1743**Triod** Blaj 1800**Minei** Blaj 1838**Liturghier** Sibiu 1856**Penticostar** Sibiu 1859**Evanghelie** Sibiu 1859**Cazanie**, fără foaie de titlu.

Toate sunt legate în piele.

GOILA (R. 8 oct. 1942, Dosar 235, f. 30)**Polustav** Buda 1807 ieșit din uz**Octoih mic** Sibiu 1859**Liturghier** Sibiu 1852 ieșit din uz**Antologhion** Blaj 1838**Evanghelie de învățătură**, fără tablă.**Apostol** Buzău 1743 ieșit din uz**Molitvenic vechi**, lipsă 7 foi de la început.**Octoihul cel mare**, vechiu.**Tipiconul** Buda 1813**Triod** Blaj 1813**GURBEȘTI** (R. 8 oct. 1942, Dosar 235, f. 31)

Manuscrite nu au.

Octoih cu Catavasieriu Buda 1826**Penticostar** Sibiu 1859**Antologhion** Râmnic 1745

Triod	Blaj	1800	
Sf. Evanghelie	București	1760	ieșită din uz
Ceaslov	București	1776	
Octoih și slujbele de obște	Blaj	1783	
Evanghelie învățătoare	Bălgrad	1699	ieșită din uz
Strastnic	Blaj	1773	
Molitvenic	Râmnic	7985	
Liturghier	Sibiu	1807	ieșit din uz

Apostol vechi cu chirilice.

JOSANI (R. 8 oct. 1942, Dosar 235, f. 29)

Manuscrite nu au.

Octoih mic	Sibiu	1857
Molitvenic vechi	-	-
Cazanie	Râmnic	7266
Triod	-	1761
Octoih cu Catavariariu	Buda	1826
Strastnic	Blaj	1773
Penticostar	Sibiu	1841
Minologhion	Blaj	1781
Apostol	Blaj	1802

MEZIAD (R. 19 sep. 1942, Dosar 235, f. 28)

Apare adresa însoțitoare a conspectului, care însă lipsește. Se face mențiunea că nu au manuscrite.

MIZIEȘ (R. 20 sep. 1942, D. 235, f. 26-27)

Despre cărțile: „aflătoare în sfânta Biserică din Mizieș cu copiile fețelor prime cu titlul cărții...” (**Florian Goina**, paroh ortodox român).

Evanghelie	Râmnic	7254/1746	Bună, piele pe lemn.
Evanghelie	Snagov 1697		“
Antologhion	Râmnic	1745	“
Penticostarion	București	7251	“
Octoih	Râmnic	1750	“
Liturghier	Sibiu	1855	Mijlocie, piele pe carton.
Molitvelnic	București	1741	Bună, piele pe lemn
Apostol Șaguna	Sibiu	1851	Bună, pânză pe carton.
Cazania	Bălgrad	1699	Bună, piele pe lemn.
Tipiconul	Buda	1826	Bună, 1/2.
Apostol	-	-	Deteriorat
Triod	-	-	-
Antologhion	-	-	Slabă.

Manuscrite nu au. Cărțile nu au fost evaluate, sânt inventariate și se păstrează în biserică.

NIMĂIEȘTI (R. 28 sep. 1942, Dosar 235, f. 35)

Se păstrează adresa însoțitoare, dar lipsește conspectul cărților.

POCIOVELIȘTE (R. 4 oct. 1942, Dosar 235, f. 36-7)

Adresa însoțitoare se află la fila 65, iar aici conspectul cu următoarele:

Triod	Blaj	1771
Strastnic	Blaj	1783
Penticostar	Blaj	1768
Cazanie	Bucureşti	7297/1778
Antologhion	Bucureşti	1776

(Iordache Stanciu Tipograful).

POCOLA (R. 12 sep. 1942, Dosar 235, f. 38-39)

Apostol	1704
Sf. Evanghelie	1746
Liturghier	1747
Octoih	1770
Strastnic	1773
Penticostar	1805
Molitvelnic	1849

Cărţile sunt neevaluate şi nestudiate.

SĂLIŞTE (R. 20 sep. 1942, Dosar 235, f. 51)

Mineiu mare	-	1737 aug. 1.
Strastnic	Blaj	1780
Triod de P. Popovici tip.		1800
Apostol , Petru Râmniceanu		1767

SÂNMARTIN DE BEIUŞ

Apostol, Sibiu 1851; **Euhologhion**, Blaj 1784; **Evanghelie** Şaguna, Sibiu 1859; **Strastnic**, Blaj 1861.

SEBIŞ (R. 15 sep. 1942, Dosar 235, f. 49)

Apare adresa însoţitoare, dar conspectul despre cărţi lipseşte. Precizează că nu au manuscrise.

S. LAZURI (R. 7 oct. 1942, Dosar 235, f. 81-82)

Penticostarion	Blaj	1768
Evanghelie	Blaj	1765
Molitvelnic	Râmnic	7276
Liturghier	Râmnic	7276
Psaltire	Sibiu	1857
Octoih	Buda	1826
Propovedanii	Blaj	1784
Antologhion sau Mineiu	Blaj	1838
Cazanie	Bucureşti	1768
Triodion	Blaj	1800
Apostol	Blaj	1802

SOHODOL LAZURI (R. 28 sep. 1942, Dosar 235, f. 52-55)

Paginile de titlu sunt copiate pe hârtie albă, sau pe hârtie de calc, nu prea clar tocmai la datare.

Evanghelia (Cartea Evangheliilor) Şaguna	Sibiu	1859
Evanghelie	Bucureşti	1723
Octoih	Buda	1826
Liturghii (Popa Gh. Atanasievici)	Râmnic	7276
Apostol	Blaj	1802

Euhologhion București 1896 (?)

Cazania, nedată a Sf. Biserici din Sohodol Lazuri legată de înv. Ioan Budău, născut din Pomezău și însurat în Sohodol, mai 1891 cu spesele credinciosului Vasile Mocain. Nu are an și locul de edare. Poate fi manuscris?

Ceaslov Sf. Biserici din Sohodol Lazuri: legat pe spesele credinciosului Ioan Căbău din acea comună pentru canoane, de învățătorul Ioan Buda la anul 1891.

Antologhion, București, 1776, Tipograf Stoicovici.

Stratnic, de Petru Pavel Aaron, Blaj 1753.

Triod, Blaj, 1813.

Pentecostarion, Bob, Blaj 1808 [?]

Octoih, Râmnic, de Popa Mihai Atanasievici Popovici, 1750.

ȘOIMUȘ PETREASA (Dosar 235, f. 58-59, Pr. Gh. Coaș)

Chiriadromion	Bălgrad	1699	Piele pe lemn, f.bună.
Octoih	Râmnic	1750	"
Apostol (Neofit)	[Buzău]	7251/1743	"

Din a doua domnie a lui Mihai Racoviță, tipograf Dimitrie Panda.

Evanghelie	București	1760	Piele pe lemn, slabă.
Penticostar	Râmnic	1743	Piele pe lemn, f.bună.
Antologhion	Râmnic	1752	"
Triodion	Blaj	1771	"

Gh. Meteșu, **Cuvântări morale bisericesti**, Sibiu, 1863. Piele pe lemn, foarte bună.

Molitvelnic, legat.

Octoih, mijlociu, rău.

Octoih mic.

Cartea evangheliilor Sibiu 1859 Piele pe lemn, foarte bună.

TALPE (R. 21 sep. 1942, Dosar 235, f. 56, Preot Florian Goina)

Apostol, Blaj 1767, piele pe lemn, bună; **Penticostar**, Blaj 1768, piele pe lemn, mijlocie; **Trodion**, Blaj, 1771, piele pe lemn, mijlocie; **Liturghier**, Sibiu 1855; **Antologhion**, Râmnic 1745, slab, piele pe lemn, detașată; **Cazanie**, Bălgrad, 1699, slabă, prima copertă – lipsă; **Octoih**, București 1720, slab; **Ceaslov**, slab **Ceaslov**, slab; **Octoih mic**, slab. Studiate de Titus Roșu.

TABLOU CENTRALIZATOR

Nr. crt.	Localitatea	Total carte	Din sec. 17	Din sec. 18	1800-1830	1831-1866	Nedatate
1.	Beiuş	16	-	1	-	15	[multe]
2.	Beiuşele	10	1	3	2	4	-
3.	Blejeni	12	-	6	3	1	2
4.	Budureasa	11	1	9	-	1	-
5.	Burda	9	1	7	-	1	-
6.	Căbeşti	?					
7.	Cresuia	8	-	4	1	-	3
8.	Curăţele	8	[1]	[5]	[1]	[1]	-
9.	Drăgăneşti	11	-	4	2	1	4
10.	Feneriş	8	-	2	1	4	1
11.	Goila	10	-	1	3	3	3
12.	Gurbeşti	13	1	6	4	1	1
13.	Josani	10	-	5	3	2	1
14.	Meziad	?					
15.	Mizieş	13	2	5	1	2	3
16.	Nimăieşti	?					
17.	Pocioveleşte	5	-	5	-	-	-
18.	Pocola	7	-	5	1	1	-
19.	Remetea	11	2	8	-	1	-
20.	Roşia	?					
21.	Saca	12	-	8	2	-	2
22.	Sălişte	4	-	3	1	-	-
23.	Sănmărtin de Beiuş	4	-	1	-	3	-
24.	Sebiş	?					
25.	S. Lazuri	11	-	6	3	2	-
26.	Sohodol Lazuri	13	-	6	4	1	2
27.	Şoimuş Petreasa	12	1	6	-	2	3
28.	Talpe	10	1	5	-	1	3
	TOTAL EXEMPLARE	228	11	111	32	46	28

**INVENTAIRES DES VIEUX LIVRES ECCLÉSIASTIQUES ROUMAINES DANS LE VICARIAT
DE BEIUŞ, BIHOR, ROUMANIE, 1942**

Résumé

L'auteur a trouvé les réponses des églises du Vicariat orthodoxe roumain de Beiuş, par lesquelles les prêtres ont décrit les vieux livres de cult, qui se trouvent et s'emploient dans l'église locale, comme témoignage de l'unité de cult, l'unité culturelle et l'unité de la langue roumaine, le long des siècles. On voit ainsi 228 exemplaires des livres liturgiques, édités entre 1643 – 1866, qui se trouvaient en 28 villages du département de Beiuş, en 1942.